

الحكايات الشعبية في الأدب التركي

Türk Edebiyatında Halk Hikayeleri

شيماء عماد يحيى

Şeyma İmat Yahya

مدرس مساعد/ قسم الدراسات اللغوية/ مركز الدراسات الإقليمية/ جامعة الموصل

Önsöz

Başlangıçta Türk Edebiyatı üç bölüme ayrılır:

- 1- İslamlıktan önceki Türk Edebiyatı veya Eski Türk Edebiyatı
ikiye ayrılır:
A- Sözlü Edebiyatı (destanlar).
B- yazılı Edebiyatı.
- 2- İslam etkisinde Türk Edebiyatı iki bölüme ayrılır:
A- Yüksek zümre Edebiyatı veya Divan Edebiyatı.
B- Halk Edebiyatı.
- 3- Batı etkisinde Türk Edebiyatı.

Ben bu araştırmada Halk Edebiyatı ve özellikle Türk Edebiyatında Halk hikayelerini alacağım. Bu araştırma şöyle olacaktır.

Girişte, Türk halk edebiyatının hakkında bazı bilgiler, bundan sonra halk hikayelerinin tanımı ve hikayelerin genel özelliklerini ele aldım. Başkası Türkiye halk edebiyatından bazı örneklerini de açıkladım.

Giriş

Türk Halk Edebiyatının başlangıcı, Türk Edebiyatında destan Devri dediğimiz, eski orta Asya asırlarındadır. Bu çağlarda Türkler arasında Halk Edebiyatı, aydınlar Edebiyatı diye iki ayrı Edebiyat yoktu. Saz şairlerinin ve aydın yazarların, saf bir Türk diliyle meydana koydukları eserler, bütün millete hitap edebiliyordu. Yine bu çağlarda Türkler, kopuz adlı millî sazlarıyla hece vezni ile ve millî nazım şekilleriyle destanlar, koşuklar, ağıtlar, dinî şiirler termnüm ediyorlardı.⁽¹⁾

İslamlıktan sonra Türk aydınları, ortak İslam medeniyet ve Edebiyatına uyarak, Arapça ve farsça ile birleşen halkın kolay anlayamayacağı bir dille eserler vermeğe başladılar.⁽²⁾

İşte ozaman halk da kendi eski dil ve edebiyatını yine hece vezniyle, millî nazım şekilleriyle ve diğer eski edebiyat gelenekleriyle söyliyerek yaşattı. İslam medeniyeti çağlarında pek tabii olarak, aydınların dil ve kültürlerinden faydalanıp müslümanlığın icaplarına uyarak az çok değişmekle beraber, bu Edebiyat, eski Türk Edebiyatının daha sadık bir devamıdır.⁽³⁾

İslamlıktan sonra belli başlı olarak, saz şairleri, tekke şairleri, halk hikayecikleri, orta oyunu ve karagöz gibi halk tiyatrosu tarafından yaşatılan bu Edebiyata Türk Halk Edebiyatı diyoruz.⁽⁴⁾

Halk Hikayeleri

Tanımı: Hikaye türünün en eski örnekleri olan ve destandan modern hikayeye geçişi sağlayan anonim eserlerdir. Başka bir tanım yapacak olursak; Türk Edebiyatı verimleri içinde 16 asırdan itibaren görülmeye başlanan, genellikle aşıklar tarafından nazım– nesir karışık bir ifade tarzı ile dinleyicilere karşı anlatılarak nesilden nesile intikal eden, yer yer masal ve destan özellikleri gösteren hikayelerdir.⁽⁵⁾

Türk halk hikayeleri, efsânelerden, masallardan, menkibelerden ve destanlardan kaynak olarak oluşmuşlardır. Türk tarihinde gelen hikayeye malzeme olabilecek eserler bulunduğu gibi başka kaynaklardan da Türk halk hikayesi beslenmiştir.⁽⁶⁾

Kısaca Türk halk hikayesinin kaynaklarını belirtecek olursak;

- 1- Türk kaynağında gelenler: Dede korkut hikayeleri, köroğlu, Aşık Garib, kerem ile aslı, Tahır ile zöhre gibi hikayeleridir.
- 2- Arap– İslam kaynağından gelenler: Ley lâ ile mecnun, Ebu Müslim, Batal Gazi... v.b.'dir.
- 3- İran– Hind kaynağından gelenleri: Ferâd ile şirin, kelile ve Dimne v.b. Bu saydığımız kaynaklardan beslenen Türk halk hikayeleri; Modern hikâyeciliğin oluşmasında önemli rol oynamışlardır.⁽⁷⁾

Hikayelerin Genel Özellikleri

Türk Edebiyatında bu özelliğe sahip ilk örnek Dede korkut hikayeleridir. Genellikle aşk konusunun işlendiği halk hikayelerinde zaman zaman kahramanlık konularıyla dini konuların işlendiği de görülmüştür. Nazım nesir karışık olarak anlatılan bu hikayelerin gelişip yayılmasında saz şairlerinin önemli bir fonksiyonu vardır.⁽⁸⁾

Pertev Naili Boratav'ın "belki eskiden destanların üzerine almış yeni ve orijinal bir nevin mahsulleri" diye nitelendirdiği hikayeler, destanlardan, mutlaka tarihi bir vakaya dayanmaması, nazım– nesir karışık oluşu ve zamanla nesir kısmının ağırlık kazanması, şahısların ve olayların anlatımında takınılan gerçekçi tavır, kahramanlıktan çok aşk maceralarına yer verilmesi, destanlarda yer alan olaylar kesin bir sonla bitmediği halde halk hikayelerinde kesin bir sonun bulunmaması, halk hikayelerinde söz konusu edilen olayların ve kişilerin oldukça azalması, toplum karşısında anlatılmaları, hikayedeki manzum kısımların genellikle saz eşliğinde dile getirilmesi, değişik bir anlatılma üslup ve geleneğinin olması, belli

yerlerinde tekerleme adı verilen belli söz kalıplarının bulunması gibi hususlarda ayrılmaktadır. Ayrıca destanlar belli bir daire teşkil ederler.⁽⁹⁾

Hikayelerde, Özellikle aşk maceralarını işleyenlerde böyle bir daire söz konusu değildir. Hikayenin kahramanı aşık olur, sevgilisine kavuşma yolunda çeşitli maceralara girer, sonunda kavuşur veya kavuşamaz ama hikaye de orada biter. Destanlarda böyle kesin bir son mevcut değildir. Destanlara en yakın duran köroğlu ve Dede korkut Hikayelerinde böyle bir etkisi görülmektedir.⁽¹⁰⁾

Halk hikayelerinde anlatılan ilişkiler, toplum içi olup, fertler ve tabakalar arasında cereyan eder. Hikayelerde olağan üstü özellikler epeyce azalmıştır. Halk hikayeleri, Boratav'a göre destandan romana geçiştir. Hikayeler masallara göre oldukça uzundur. Özellikle koşma şeklinde söylenen şiirler duyguyu yoğunlaştırmaya yarar. Halk hikayeleri daha çok aşıklar tarafından kahvelerde, düğün ve benzeri toplantılarda erkeklere hitap eder.⁽¹¹⁾

Halk hikayelerinin destan döneminin kapanmasından sonra ortaya çıktığı kanaati yaygındır. Nitekim türk edebiyatında halk hikayelerinin en eski örneği sayılan Dede korkut hikayeleri de destandan halk hikayeciliğine geçiş dönemi ürünü olarak kabul edilmektedir. 10y.y'dan itibaren halk hikayelerinin belki de destandan boşalan yeri doldurmak üzere ortaya çıktığı söylenebilir.⁽¹²⁾

Aşk ve kahramanlık konularının çokça işlendiği halk hikayelerinin gerçek hayat olaylarından ayrılan, kendilerine göre bir mantık örgüsü vardır. Bu mantık idealist ölçüler göre şekillenmiş bir hayat anlayışını savunur. Bunun sonucu hikaye kahramanı idealist bir kişiliğe sahiptir. Son olarak şunu unutmamak gerekir ki, kendi içinde tutarlı bir mantığa dayanmak şartıyla halk hikayelerinde olmayacak şey yoktur.⁽¹³⁾

Türkiye Halk Edebiyatından Örnekler

Dede korkut Hikayeleri "Duha koca oğlu Deli Durmul Hikayesi"

Dede korkut hikayelerinden:-

((Oğuzda Duha koca oğlu Durmul derlerdi, bir er vardı... bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçenden otuz akça alırdı geçmiyenden döşe döşe kırk akça alırdı.

Bunu ne için böyle ederdi? Onun için ki benden deli, benden güçlüğüm, cılasınlığım, yiğitliğim Rum'a, Şam'a gitsin, yayılsın derdi)).⁽¹⁴⁾

Kısa bilgiler:-

Dede korkut hikayeleri, özellikle XIII., XIV. yüzyıllarda, doğu Anadoludaki oğuz Türkleri arasında yaşayıp yayılan, destan tipi halk hikayeleridir.

Destanla hikaye arasında ve her iki edebiyat nevi'nin ifade özelliklerini birleştirmiş durumda bulunan bu hikayeler, geçmiş yüzyıllardaki destan ve hikaye Türk edebiyatının en güzel örnekleridir. Aralarında eski Türk destanlarının türlü özellikleriyle söylenmiş, manzum parçalar da bulunan Dede korkut hikayelerindeki nesir dili de, çok kere, nazım diline yakın bir ahenge sahiptir. Çeşitli alliterasyonlar, iç kafiyeleri, seci'ler ve hatta 4+4 duraklı vezinlere mahsus bir söyleyiş ahengi, bu nesir dilini bazen nazımdan ayırt edilemeyecek kadar manzum söyleyişe yakınlaştırmıştır.⁽¹⁵⁾

((Ergenkon Destanı))

(Göktürk hanı) İl Han'ın oğulları çoktu. Savaşta hepsi öldü. Kayan adlı bir küçük oğlu vardı. O yıl evlendirmişti. İl Han'ın Tukuz adlı bir yeğeni vardı. Bu ikisi, bir yerdeki kişilerin eline düşmüşlerdi. On gün olduktan sonra bir gece ikisi kadınlarıyla birlikte atlanıp kaçtılar. Yurda geldiler. Düşmandan kaçıp gelen dört maldan (deve, at, öküz, koyun) çok buldular.

Eğer ile varalım desek, dört taraftaki illerin hepsi bize düşman iyisi odur ki dağların içinde insan yolu düşmaz bir yer izleyip (oturalım) deyip, dağa doğru sürülerini sürüp gittiler...⁽¹⁶⁾

Kısa bilgiler:-

Ergenkon destanı, İlk defa XIII. yüzyıl moğol tarihçisi Reşidüddin tarafından yazıya geçirilmiştir. Okuduğunuz metin ise Türk diline Ebül Gazi Bahâdır Han'ın, Reşidüddin'in tarihinden de faydalanarak yazdığı Türk Şeceresi adlı kitabından çevrilmiştir.

Bu destan parçası, kuvvetli bir ihtimal göre, aslı manzum olan, eski ve büyük bir Türk destanının özetidir. Adı geçen kitaplarda böyle bir özet halinde yazılı bulunmaktadır.⁽¹⁷⁾

Göç

(Dokuz oğuz – on uygur Türklerinin Destanı)

Eski kun hükümdarlarından birinin çok güzel iki kızı vardı. O kadar güzeldiler ki Allahın bunları tanrılarla evlenmek için yarattığına inanılıyordu. Hükümdar da böyle düşündü. Kızlarını insanlardan uzak tutmak için ülkesinin şimal taraflarında yüksek bir kule yaptırdı. Kızlarını bu kuleye bıraktı. Hükümdarın, kızlarıyla evlenmesi için yakarışlarla çağırdığı Tanrı, nihayet bir bozkurt şeklinde geldi. Bu

kızlarla evlendi. Bu evlenmeden doğan Dokuz oğuz – on uygur çocukları, birer bozkurt sesi ve bozkurt ruhu taşıyarak çoğaldılar.⁽¹⁸⁾

Kısa bilgiler:-

Uygur destanının, elimizde Türkçe, manzum parçaları yoktur. Destan, çin ve İran kaynaklarında değişik iki rivayet halinde yazılıdır. Buraya alınan metin, her iki rivayetten seçilmiş bazı farsçaların birbirinin bütünlemesiyle meydana gelmiştir. Metin bazı yerleri hulasa edilmiş, bazı yerleri de açıklanarak yazılmıştır.⁽¹⁹⁾

Sonuç

Hikayeler, Türk halk edebiyatının zamanla anonimleşmiş ürünlerindendir.

Kültür Türk hayatında önemli bir yere sahip olan hikayeler, çocukluk hatıralarımızın unutulmaz sayfaları arasında yer alırlar.

Hoşça vakit geçirtici özelliklerinin yanısıra, hayal gücünü geliştirici ve eğitici unsurlar da taşırlar.

Hikayelerin en önemli özelliği, anlatıma dayalı bir tür olmalarıdır. Bu sebeple, hikayelerin güzelliğine kitaptan okumakla değil, usta hikayelerden, meddahlardan (hikaye için uygun bir ortamda) dinlemekle erişilir.

Hızla gelişen teknolojinin hikaye için gereken uygur ortamları ve buna bağlı olarak hikayeleri, meddahları yoketmesiyle hikaye türü de unutulmak yok olmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Hikayelerin derlenerek sözden yazıya geçirilmeleri, bu türün yok olmaması için başvurulacak acil çözümlerden biridir.

Dipnotlar

- 1- Banarlı, Nihad Sami, Metinlerle – Türk ve Batı Edebiyatı, C.1, Remzi kitabevi, yükselen Matbaası, İstanbul– 1963, S.47.
- 2- Halıcı, Feyzi, Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste, Atatürk kültür Merkezi yayını– sayı 58, 1992, S.2.
- 3- Öztürk, Ali, Türk Anonim Edebiyatı, 2. baskı, İstanbul– 1986, S.31– 32.
- 4- A. g. e.
- 5- Halıcı, Feyzi, Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste, Atatürk kültür Merkezi yayını– sayı 58, 1992, S.4.
- 6- Öztürk, Ali, Türk Anonim Edebiyatı, 2. Baskı, İstanbul– 1986, S.32.
- 7- <http://www.odevitesi.com/odevler/arsiv1/19608-> hikayenin- tanımı- ve türk- halk- hikayesinin-kaynakları.htm.
- 8-<http://www.baktabul.com/edebiyat/19992-halk-hikayeleri-html>.
- 9- A. g. e.
- 10- Tezel, Naki, Türk Masalları, C.1, kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, S.9.
- 11- <http://www.baktabul.com/edebiyat/19992- halk- hikayeleri- html>.
- 12- Tezel, Naki, Türk Masalları, C.1, kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, S.10.
- 13- A. g. e.
- 14- Banarlı, Nihad Sami, Metinlerle – Türk ve Batı Edebiyatı, C.1, Remzi kitabevi, İstanbul – 1963, S.56.
- 15- A. g. e., S.62.
- 16- Necatigil, Behçet, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, varlık yayınevi, İstanbul – 1971, S.355.
- 17- A. g. e., S.359.
- 18- Dede, Abdurrahim, Batı Trakya Türk Folkloru, kültür Bakanlığı, Ankara – 1978, S.17.
- 19- A. g. e., S.19.

Kaynaklar

- 1-Banarlı, Nihad Sami, Metinlerle – Türk ve Batı Edebiyatı, C.1, Remzi kitabevi, yükselen Matbaası, İstanbul – 1963.
- 2-Dede, Abdurrahim, Batı Trakya Türk Folkloru, kültür Bakanlığı, ankara – 1978.
- 3-Halıcı, Feyzi, Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste, Atatürk kültür Merkezi yayını – sayı 58, 1992.
- 4-<http://www.baktabul.com/edebiyat/19992-halk-hikayeleri-html>.
- 5-http://www.odevistes.com/odevler/arsiv_1/19608-hikayenin-tanımı-ve-türk-halk-hikayesinin-kaynakları.htm.
- 6- Necatigil, Behçet, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, varlık yayınevi, İstanbul – 1971.
- 7- Öztürk, Ali, Türk Anonim Edebiyatı, 2. Baskı, İstanbul – 1986.
- 8- Tezel, Naki, Türk Masalları, C.1, kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.

Popular Tales In Turkish Literature

Shayma Emad Yahya

Assist. Lecturer, Regional studies centre, University of Mosul.

History of Turkish literature is divided into three parts:

- 1- Turkish literature before Islam.
- 2- Turkish literature under influence of Islamic civilization.
- 3- Turkish literature under influence of west.

Turkish civilization started entering Islam in 10th century and the Turkish emigrants carried this into literature. Yousif Khas Hajib started writing about Islam principles in the philosophy of states in his book (Kutadoğlu Belak) in 11th century. Turkish literature within Islamic civilization is divided into two parts. Diwan literature and popular literature. It is still existed.

Popular songs, proverbs, dances and popular tales were part of popular literature. The most important popular tales were stories of (Da- Da- kurkat) compiled by popular writers in 14th century. These tales were translated into many languages. This paper deals with examples of these Turkish popular tales and its features.

الحكايات الشعبية في الأدب التركي

شيماء عماد يحيى

قسم تاريخ الأدب التركي إلى ثلاثة أقسام هي:

- 1- الأدب التركي قبل الإسلام.
 - 2- الأدب التركي في ظل الحضارة الإسلامية.
 - 3- الأدب التركي تحت تأثير الحضارة الغربية.
- بدأت الحضارة التركية بالدخول في مضمار الحضارة الإسلامية في القرن العاشر حيث حمل الأتراك المهاجرين آثار هذه الحضارة إلى عالم الأدب. حيث قام يوسف خاص حاجب بالكتابة عن مبادئ الإسلام في فلسفة الدول في كتابة (كوتادغو بيليق) في القرن الحادي عشر.
- الأدب التركي المتحدث تحت تأثير الحضارة الإسلامية يقع في قسمين أدب الديوان والأدب الشعبي: يعتبر هذا الأدب نمط ذو طابع ديني، حيث واصل هذا الأدب تطوره ونهجه الطبيعي على مدى قرن كامل من الزمن وحتى يومنا، إذ ما يزال يحافظ على أصالته وتقاليد المتوارثة.
- تعد الأغاني الشعبية والأمثال والأحاجي والرقصات والحكايات الشعبية جزءاً من الأدب الشعبي. ومن أهم الحكايات الشعبية هي حكايات أو قصص (ده ده قورقت) المدونة في ألسن الرواة الشعبيين في القرن الرابع عشر. حيث تعد بحق أهم الإنجازات لتاريخ الأدب التركي، وقد ترجمت هذه الحكاية إلى لغات عديدة. وبحثنا هذا يتناول نماذج من هذه الحكايات الشعبية التركية وخصائصها.